

Metge no era humanista

JORDI GALVES

No. Bernat Metge (1346-1413) fou Bernat Metge, sense més additaments. Els grans escriptors d'una època, com Carner, com Verdaguer, van més enllà de les classificacions escolars, que no serveixen per a gaire res, com a màxim per a avorrir els que s'han d'examinar. Membre de la cancelleria i secretari reial, Metge, efectivament, pensa com fan els humanistes que les respostes a la incertesa del present poden trobar-se en la tradició grecolatina, en la saviesa oblidada de Ciceró, Virgili, Ovidi, Valeri Màxim, Sèneca, Lucà, Horaci, Juvenal o Boeci. Hi pensa, sí, però ell no és pas un escriptor humanista perquè els humanistes, com Petrarca o Boccaccio sense anar més lluny, són una altra mena de bestiar: són autors que escriuen en llatí i són filòlegs. Si ho analitzem bé, Metge no podia ser-ho de cap de les maneres perquè l'humanisme italià —l'original i, per tant, el primer— encara no havia acabat de néixer quan el nostre escriptor català es posa a escriure la que és, probablement, la millor prosa catalana de tots els temps. La prosa que tothom hauria de saber-se de memòria i que s'oblida sense remei. Quan el 1388 Metge fa, per exemple, un dels primers elogis mai escrits de Petrarca en el seu llibre *Valter i Griselda*, el poeta italià només fa 14 anys que és mort i Europa encara haurà d'esperar al segle XVI perquè esclati la moda petrarquista, perquè se'l comenci a entendre. Metge té massa personalitat i independència per

formar part de cap moviment literari establert. Només cal que comparem el seu talent insatisfet, la seva creativitat desbordant, la felicitat amenitat dels llibres que compon amb els dels autèntics humanistes catalans: Jeroni Pau, Joan Margarit, Pere Miquel Carbonell o Joan Lluís Vives —tots posteriors, de la segona meitat del XV i del segle XVI—. Entre ells i Metge s'estén la vasta desolació de l'avorriments, la incapacitat de seduir-nos. Metge no busca l'erudició sinó el saber, que és tota una altra cosa. Tampoc no vol fer de goliard ni de frívol.

Bernat Metge inicia una aventura comparable, en ambició literària, a la que fan Petrarca i Boccaccio, en això sí que s'assemblen. És similar però independent. Se serveix dels escriptors de l'antiguitat clàssica i de la novetat italiana del moment per traçar un recorregut personal que hauria pogut dur la literatura catalana a un dels primers llocs d'Eu-

ropa. Però, naturalment Catalunya no és Itàlia i la literatura de Metge inquieta o, fins i tot, de tan dissolvent, fa por a alguns. Els seus llibres, tan magistrals com breus, *Medicina*, *Llibre de Fortuna i Prudència*, el *Sermó* o *El somni* es llegeixen discretament fins a mitjans del XV, amb la mirada baixa. Després s'obliden vergonyosament durant més de quatre segles.

Joanot Martorell, per sort és poc prudent, i sí que llegirà *El somni*, amb l'exaltació d'un alumne entusiasta. L'obra, acabada el 1399, és un diàleg filosòfic, un gènere atrevit que anuncia l'assaig dels nostres dies, que va per davant de Montaigne. Metge hi utilitza la narració de la seva pròpia biografia —és sovint acusat de corrupció en el transcurs de la seva carrera política— per simular que ha estat empresonat i que, en aquell retir forçat, haver rebut la inesperada visita de tres inquietants fantasmes: Joan I —el rei que acaba de morir i de qui havia estat secretari i home de confiança— i dos personatges mitològics, Tirèsies i Orfeu. Metge aleshores es disfressa de personatge de ficció per abordar-hi algunes conviccions íntimes prou controvertides: la pregunta sobre la immortalitat de l'ànima, l'actualitat política i la felicitat —és a dir, l'elogi de les dones, constantment atacades per la literatura dels capellans—. Al dogma de les creences religioses Metge no hi oposa altres creences alternatives, ni utòpiques ni atees. Tampoc pessimistes. Es conforma únicament amb corroir-les amb dubtes raonables, feridors. *El somni* esdevé, així, un sinceríssim oratori dedicat a l'immens poder del dubte, a la capacitat individual de raonar i de decidir, a la llibertat humana que no s'entén sense responsabilitat moral. Per a Metge només l'alta cultura, la cultura crítica, pot formar persones equilibrades i lliures, lluny de la impostura dels doctrinaris i de la tirania de les ideologies. El pensament sempre és relatiu i provisional. Per això *El somni* no resol res ni ofereix respostes: les preguntes són molt més interessants i determinants de l'autèntica realitat humana. Que d'això parla la bona literatura de tots els temps.

«Per a Metge només l'alta cultura, la cultura crítica, pot formar persones equilibrades i lliures, lluny de la impostura dels doctrinaris i de la tirania de les ideologies»